

საქართველოს ალექსანდრე ჯავახიშვილის
სახელობის გეოგრაფიული საზოგადოების შრომები

ახალი სერია

I (XIX)

თბილისი
2018

კრებული ორნაწილიანია. პირველი ნაწილი მოიცავს: სტატიებს ანდრია ბენაშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ, მოგონებებს მასზე და ინფორმაციას თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მოწყობილი გამოფენის შესახებ.

კრებულის მეორე ნაწილში მოთავსებულია სამეცნიერო შრომები, რომლებშიც: დასაბუთებულია კომპლექსური ეროვნული და საცნობარო ატლასების შექმნის მიზანშეწონილობა; მოცემულია საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დავითგარეჯის მონაკვეთის ტერიტორიული კუთვნილების გეოგრაფიულ-კარტოგრაფიული ანალიზი; საქართველოს სხვადასხვა კლიმატური რეჟიმის მქონე ტერიტორიების მიხედვით დადგენილია საერთო მოღრუბულობასა და ატმოსფეროს მიწისპირული ტემპერატურის ანომალიებს შორის ანალიზური კავშირი; წარმოჩენილია აჭარის სხვადასხვა ტიპის ნიადაგების კლიმატური რეჟიმი; მოცემულია საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ზოოლოგიურ კოლექციებში დაცულ ზუთხისნაირთა ბიოგეოგრაფიული დახასიათება. შრომების ნაწილი ეხება ლანდშაფტმცოდნეობის ზოგიერთ თეორიულ საკითხს და ზემო იმერეთის ბუნებათსარგებლობის ძირითადი ბუნებრივ-გეოგრაფიული ფაქტორების მიმოხილვას. კრებულში წინა პლანზე წამოწეულია გარემოსდაცვითი საკითხები: დასაბუთებულია შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ნაპირდაცვის საქმიანობაში დაშვებული შეცდომები და შემოთავაზებულია მათი გამოსწორების ინოვაციური გზები, წარმოჩენილია საქართველოს მთელ რიგ რაიონებში ზვავსაშიშროების პრობლემები; აგრეთვე განხილულია ბზიფისა და არაბიკის კირქველ მასივებზე უღრმესი კარსტული უფსკრულების სპელეოგამოკვლევების შედეგები, საქართველოს სპელეოტურისტული პოტენციალის კომპლექსური კვლევის საკითხები; გაანალიზებულია ჩვენს ქვეყნის მოსახლეობის თანამედროვე დემოგრაფიული პრობლემები. კრებულში მოთავსებული შრომების ნაწილი ეძღვნება საქართველოს ტოპონიმების კვლევას.

სარედაქციო კოლეგია არ არის პასუხისმგებელი სტატიებში გამოთქმულ მოსაზრებებსა და მოყვანილ დასკვნებზე.

The collection consists of two parts. The first part includes: articles about Andria Benashvili's life and work, memories on him and information about the exhibition organized at Tbilisi State University.

The second part of the collection includes the scientific works documenting the appropriateness of creation complex national and reference atlases; also the geographical-cartographic analysis of territorial belonging of Davit Gareja section of the state border of Georgia is given; the analytical relation between general cloudiness and anomalies of the surface atmospheric temperature is identified according to the territories with different climatic regimes of Georgia; climate regime of various types of soils of Achara is represented; the biogeographical characterization of Acipenseridae preserved in the zoological collections of the Georgian National Museum is given. Part of the works deals with some of the theoretical issues of landscape studies and review of the main natural-geographical factors of the nature management of Zemo Imereti. Environmental issues are highlighted: mistakes made in the Black Sea coastal protection activities are justified and innovative methods of their improvement are proposed; problems of avalanche hazards in a number of regions are represented; also, the results of the speleological studies of the deepest karst abysses on the limestone massifs of Bzipi and Arabika are discussed, as well as the issues of complex research of Georgia's speleo-tourism potential; is analyzed the modern demographic problems of the population of our country. Some works in the collection deal with the studying toponyms of Georgia.

The Editorial Board is not responsible for the opinions and conclusions in the articles.

ს ა რ ე დ ა ქ ც ი ო კ ო ლ ე გ ი ა :

დალი ნიკოლაიშვილი (მთავარი რედაქტორი), ნანა ბოლაშვილი, ქეთევან მგალობლიშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი), მელორ ალფენიძე, ნანა გეთიაშვილი, გიორგი გოგსაძე, მარიამ ელიზბარაშვილი, გულიკო ლიპარტელიანი, ლია მაჭავარიანი, გიორგი მელაძე, ელენე სალუქვაძე, ნინო ჩიხრაძე

Editorial Board:

Dali Nikolaishvili (editor in chief), Nana Bolashvili, Ketevan Mgaloblishvili (executive secretary), Melor Alpenidze, Nino Chikhradze, Nana Getiashvili, George Gogsadze, Mariam Elizbarashvili, Guliko Liparteliani, Lia Matchavariani, George Meladze, Elene Salukvdze

ტომის რედაქტორები: დალი ნიკოლაიშვილი, ქეთევან მგალობლიშვილი

ISSN 2587-5450

© საქართველოს ალექსანდრე ჯავახიშვილის სახელობის გეოგრაფიული საზოგადოება

შინაარსი

დალი ნიკოლაიშვილი ცხრა ფურცელი ანდრია ბენაშვილის ცხოვრებიდან და მოღვაწეობიდან	9
თენგიზ გორდეზიანი, თემურ კიკნაძე წინაპართა ნაკვალევზე – ანდრია ბენაშვილი 150	27
კობა ხარაძე ანდრია ბენაშვილი გეოგრაფიის ინსტიტუტის დაარსებისათვის	34
ნოდარ მათიაშვილი ანდრია ბენაშვილის წვლილი გეოდეზიის განვითარებაში საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში	39
დავით სართანია ანდრია ბენაშვილი და ივანე ჯავახიშვილი: ტოპოგრაფიული განყოფილების ფონდის გადარჩენისათვის	43
შალვა საბაშვილი საქართველოში უმაღლესი ასტრონომიული განათლებისა და ასტრონომიულ კვლევათა სათავეებთან	50
ნანა მჟავია ანდრია ბენაშვილის დაბადების 150 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი გამოფენა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში	60
დავით პაპავა მოგონებები ანდრია ბენაშვილზე	66
გულიკო ლიპარტელიანი, მანანა ქურთუბაძე საქართველოს რეგიონების კარტოგრაფირება: კონცეფცია და მეთოდოლოგია	70
რევაზ თოლორდავა, დალი ნიკოლაიშვილი, თენგიზ გორდეზიანი დავითგარეჯის სამონასტრო კომპლექსის ტერიტორიული კუთვნილების გეოგრაფიულ-კარტომეტრიული ასპექტები	79
მელორ ალფენიძე საქართველოს შავი ზღვის ნაპირდაცვა და თანამედროვე ინოვაცია	92
კუკური თავართქილაძე, ანთაზ ქიქავა საერთო მოღრუბლულობის გავლენა მიწისპირული ატმოსფეროს ტემპერა- ტურულ ველზე	111
მანანა სალუქვაძე საქართველოს ზვავსაშიში რაიონები	117

კუკური წიქარიშვილი, ნანა ბოლაშვილი საქართველოს უღრმესი კარსტული უფსკრულები	129
გიორგი ხომერიკი, დავით მაისურაძე, თეიმურაზ ხუციშვილი საქართველოს სპელეოტურისტული პოტენციალის საკითხისათვის	138
ცირა ქამადაძე, ნაზიბროლა ფაღავა, ნანი ფალავანდიშვილი აჭარის ნიადაგების სითბური რესურსები	151
ნარგიზა ნინუა, მათა ინჭკირველი საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ზოოლოგიურ კოლექციებში არსებული შავი და კასპიის ზღვების ზუთხისნაირნი	167
ეთერ დავითაია, ზურაბ სეფერთელაძე ლანდშაფტის ენერგეტიკა - ბტკ-ს ფუნქციონირების განმსაზღვრელი ძირითადი პარამეტრი	180
ელენე სალუქვაძე, თამარ ხარძიანი, თამილა ჩალაძე, ქეთევან გოგიძე ზემო იმერეთის ბუნებათსარგებლობის ძირითადი ბუნებრივ-გეოგრაფიული ფაქტორები	190
გიორგი მელაძე საქართველოს თანამედროვე დემოგრაფიული პორტრეტი (საქსტატის გადაანგარიშებული მონაცემების მიხედვით)	203
კობა ხარაძე ბუნებრივი პირობების ცვალებადობის ამსახველი ტოპონიმია იმერეთში	217
ნანა ხოჭოლავა-მაჭავარიანი ძეგლ- ფუძიან ტოპონიმთა სახელდებისათვის	224

ნარგიზა ნინუა¹, მაია ინჭკირველი²

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ზოოლოგიურ კოლექციებში არსებული შავი და კასპიის ზღვების ზუთხისნაირნი

აბსტრაქტი. ნაშრომში დეტალურადაა განხილული ზუთხისნაირთა (Acipenseridae) 9 სახეობის და 2 ჰიბრიდის 96 ერთეული: მათი ბიომორფოლოგიური დახასიათება, გავრცელების არეალი, პოპულაციათა მომწიფებისა და განვითარების დრო, ასაკი, წონა, ზრდის პერიოდები და სხვა ბიოლოგიური მონაცემები.

უკანასკნელ დრომდე არსებობდა შეხედულება, რომ ზუთხისნაირები (Acipenseridae) გადაშენებისათვის განწირულ რელიქტების უძველეს ჯგუფს მიეკუთვნებიან. მაგნიის მიერ გამოითქვა მოსაზრება, რომ უზარმაზარ ტერიტორიებზე ზუთხისნაირთა ეს უძველესი რელიქტური სახეობები ძლიერ მეჩხერადაა გავრცელებული, რაც მათი მთავარი დამახასიათებელი თვისებაა. მსგავს შეხედულებას იზიარებდა კასპიის ზღვის იხტიოფაუნის მკვლევარი კ. კისელევიჩი, რომელიც წერდა, რომ ზუთხისნაირნი ამთავრებენ დედამიწაზე თავის არსებობას და გზას უთმობენ ძვლოვან თევზებს.

დერჟავინის აზრით ზუთხისნაირთა მარაგის გაღარიბების პროცესის ანალიზი საშუალებას არ იძლევა დავინახოთ გადაშენებისათვის განწირული სახეობები და ზუთხისნაირთა უძველესი რელიქტების ბუნებრივი გაქრობა. პირიქით, რიგი ზუთხისნაირნი დიდ სახეობრივ მდგრადობას ავლენენ. ასეთივე აზრისანი არიან სხვა მეცნიერებიც (ნ. გერბილსკი, ი. ბარანნიკოვა, ნ. დეტლაფი, ნ. ნინუა, ო. ბურჭულაძე). რ. შავერდაშვილმა კვლევების საფუძველზე დაადგინა, რომ ზუთხისნაირნი ფლობენ განსხვავებული იდიადაპტაციისა და ცენოგენეზის დიდ ერთობლიობას, რომელიც იძლევა უდიდეს უპირატესობას ძვლოვან თევზებთან შედარებით.

საკვანძო სიტყვები: ენდემი, რელიქტი, ტოფობა, პელაგიური, კრიტიკული საფრთხე, გენეტიკური ანალიზი.

აქტუალობა. 1967-2015 წლებში ჩატარებულმა სამეცნიერო კვლევებმა აჩვენეს, რომ მდ. რიონზე ვარციხეჰესის მშენებლობამ ხელი შეუშალა ზუთხისნაირთა გამრავლების (ტოფობის) პროცესს. ჰიდროელექტროსადგური აშენდა იმ ადგილზე, სადაც ზუთხისნაირთა ტოფობა მიმდინარეობდა. ჩვენს მიერ მომზადდა მეცნიერულად დასაბუთებული ბიოლოგიური დასკვნა, ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობით გამოწვეული ზარალის კომპენსაციის მიზნით, მდ. რიონზე ზუთხისნაირი ქარხნის აშენების აუცილებლობის შესახებ.

1967 წელს, შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში, ფოთი-ოჩამჩირის მონაკვეთში, შეიქმნა 3 საზღვაო მილიანი აღკვეთილი, 1985 წელს კი საქართველოს მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით (10.06.1985), ყოფილი აღკვეთილი გაფართოვდა და შეიქმნა ფოთი-ანაკლია-ოჩამჩირის ნაკრძალი (5 საზღვაო მილი).

1982 წელს ჩვენი უშუალო მონაწილეობით მდ. რიონზე, სოფ. გეგუთში, სსრკ თევზის მრეწველობის სამინისტრომ საკუთარი დაფინანსებით (2 მლნ. მანეთი) ააშენა საქართველოში ერთადერთი ზუთხისნაირი ქარხანა, რომელიც 1983 წელს შევიდა ექს-

¹ საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბუნებისმეტყველო მიმართულების კონსულტანტი, ბიოლოგიის დოქტორი.

² საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბუნებისმეტყველო მიმართულების ასისტენტ-კურატორი.

პლუტაციაში და სადაც წლების განმავლობაში ჩვენს მიერ ტარდებოდა საწარმოო ექსპერიმენტი ზუთხისნაირთა ხელოვნური აღწარმოებისათვის. 2000 წელს ქარხანა გაიყიდა კერძო პირზე, ნაწილობრივ შეიცვალა მისი საქმიანობის პროფილი და ზუთხისნაირთა ხელოვნური აღწარმოების სამუშაოები შეწყდა.

დღეს ბუნების დაცვის სამინისტროს პრეროგატივაა, რომ ზუთხისნაირთა ქარხანა აყვანილი იქნას მისი კონტროლის ქვეშ, რათა ხელოვნური აღწარმოების პროცესი განახლდეს [ნინუა, გუჩმანიძე, 2013].

კვლევის ობიექტი. საქართველოს წყლებში ზუთხისნაირთა 7 სახეობაა გავრცელებული. შვიდივე სახეობა რელიქტია. ერთი სახეობა (*Acipenser colchicus* V. Marti) ენდემია, ფორონჯი (*Acipenser sturio* L., 1758) შეტანილია საქართველოს წითელ წიგნსა და წითელ ნუსხაში, ბერნის კონვენციის (დაცული ფაუნა) III დანართში, CITES I, 29.7.83-დან და CMS -ის II დანართებში. დანარჩენები კი 2011 წლიდან შედის საქართველოს „წითელ ნუსხაში“. ზუთხისნაირთა უმრავლესობა გადაშენების პირასაა [ნინუა, 1967].

საწყისი მონაცემები და კვლევის მეთოდები. ნაშრომში განხილულია საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ზოოლოგიურ ფონდებში დაცული ზუთხისნაირთა ოჯახი (Fam. Acipenseridae Bonaparte, 1831). ეს ოჯახი მიეკუთვნება ქორდიანთა ტიპს, ხერხემლიანთა ქვეტიპს, ძვლოვანი თევზების – ყბიანების ზეკლასს, სხივფარფლიანთა კლასს, ხრტილოვანი განოიდების ქვეკლასს, ზუთხისნაირების რიგსა და ზუთხისმაგვართა ქვერიგს.

ზუთხისნაირების სხეული თითისტარისებრია და დაფარულია ძვლოვანი ფარეკლების ხუთი რიგით. პირი ქვედა, როსტრუმი წაგრძელებული, განვითარებული ულვაშებით.

მუზეუმის ზოოლოგიურ ფონდებში დაცული ძირითადი ექსპონატები მოპოვებულია შავი და კასპიის ზღვებიდან, აგრეთვე მასში ჩამავალი დიდი მდინარეებიდან. ასევე, მდ. ამუდარიიდან და ჩრდილოეთის ზღვიდან. სულ განვიხილავთ ზუთხისნაირთა 9 სახეობისა და 2 ჰიბრიდის 96 ერთეულს.

თითქმის საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში (1893-2007) მუზეუმის ფონდები მდიდრდებოდა მეცნიერების: ა. ბრანტის, გ. რადეს, ფ. კავრაისკის, ნ. რეტოვსკის, კ. ალიხანოვის, ი. პეტრუშევსკის, ა. ლიხაროვის, კ. სატუნინის, ვ. მარტის, ი. ჩხიკვიშვილისა და ნ. ნინუას მიერ კავკასიისა და სხვა რეგიონებიდან შემოსული ექსპონატებით. ზოოლოგიურ ფონდებში ზუთხისნაირთა ექსპონატებს განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ (დასპირტული ექსპონატები: კარ. №22 და ფიტულები, კარ. №27). (სურ.1, სურ. 2.).

ძირითადი შედეგები. ნაშრომში განხილულია ზუთხისნაირთა ოჯახის (Fam. Acipenseridae Bonaparte, 1831) ბიომორფოლოგიური დახასიათება: გეოგრაფიული გავრცელების არეალი, პოპულაციათა მომწიფება, ასაკი, ზრდის პერიოდები, გამრავლება, ნაყოფიერება, სარეწაო მნიშვნელობა და საერთაშორისო კონსერვაციული სტატუსი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზუთხისნაირთა ზრდის ტემპი პირდაპირპროპორციულია საკვებით უზრუნველყოფასთან. მტაცებელი სახეობები, როგორცაა ატლანტური ზუთხი და სვია, ზრდის ტემპით უსწრებენ ამ ოჯახის ყველა სახეობას [ნინუა, 1967].

ზუთხისნაირთა რიგი შედგება სამი ოჯახისაგან: Chondrosteidae, რომელიც გადაშენებულია და ამჟამად მცხოვრები Acipenseridae და Polyodontidae.

ოჯახი Acipenseridae Bonaparte – ზუთხისნაირნი, აერთიანებს დაახლოებით 26 სა-

სურ. 1. დასპირტული ზუთხისნაირნი

სურ. 2. სვია, *Huso huso* L (ფიტული)

ხეობას, რომლებიც გავრცელებულია ევრაზიასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში.

ოჯახი Polyodontidae – ნიჩაბცხვირიანები აერთიანებს მხოლოდ 2 გვარს: **Polyodon**, რომელიც ბინადრობს მდ. მისისიპის აუზის წყლებში და **Psephurus**, რომელიც გვხვდება მდ. იანძში.

ზუთხისნაირთა ოჯახში გაერთიანებულია 4 გვარი: **სვიის, ზუთხის, ნიჩაბცხვირიანებისა და ცრუნიჩაბცხვირიანების**. სვიის გვარში 2 სახეობაა: სვია (ბელუგა) და კალუგა (შორეული აღმოსავლეთიდან), ხოლო ზუთხის გვარში – 16. ყველა ზუთხისნაირი კვებით მრეწველობაში გამოიყენება როგორც მაღალი ღირებულების პროდუქტი. ზუთხისნაირნი იყოფა 3 დიდ ეკოლოგიურ ჯგუფად, რომლებიც განსხვავდებიან ტოფობის პერიოდში არეალის მარილიანობის პირობებით [Световидов, 1964].

I ჯგუფი აერთიანებს მტკნარი წყლის ზუთხისნაირებს, ესენია: ნიჩაბცხვირიანები და ცრუნიჩაბცხვირიანები, რომლებიც ბინადრობენ მდ. ობსა და კასპიის ზღვის აუზში. აქედან მუზეუმის ფონდებში ინახება ცრუნიჩაბცხვირიანების 6 ეგზემპლარი მდ. ამუდარიიდან.

▪ **I.1. ცრუნიჩაბცხვირიანი (Pseudoscaphirhynchus Kaufmanni, Kessler 1877)**. D 29-34, A 16-23, ზურგის ფარფლი 12-16, გვერდითი 30-38, მუცლის 6-10. როსტრუმი ფართე, შებრტყელებული, პირი მთლიანი, უღვაშები პირდაპირი, კუდის ზედა ნაწილი მთავრდება გრძელი ძაფისებური წანაზარდით. მაქსიმალური სიგრძე 75 სმ. წონა 2 კგ-მდე. ხშირია 50 სმ-იანები, წონა 1 კგ., გავრცელებულია მდ. ამუდარიასა და მის შენაკადებში. მტკნარი წყლის თევზია, ტოფობს აპრილში. სქესობრივ სიმწიფეს აღწევს 4 წლის ასაკიდან. მოზარდი იკვებება თევზებით, ახალგაზრდა თაობა ქირონომიდეებით. სარეწაო თევზია, მარაგი მცირეა, მათი მოპოვების სტატისტიკური მონაცემები არ არსებობს, საკვებად გამოიყენება ნედლი სახით (ცხრ. I).

II ჯგუფს მიეკუთვნებიან ზუთხისნაირნი, რომლებმაც აითვისეს მომლაშო აზოვის, შავი და კასპიის ზღვების წყალსატევები. ასეთებია: სვია, რუსული ზუთხი, კოლხური ზუთხი, სპარსული ზუთხი, ფორეჯი და ტარადანა.

▪ **II. 2. სვია (Huso huso Linnaeus, 1758)**. D 62-73, A 28-41. ზურგის ფარეკლები 11-14, გვერდითი 42-52, მუცლის 9-11, ლაყუჩებზე წამონაზარდები – 24. პირი დიდი, ნახევარმთვარისებური, უღვაშები სწორი, მაქსიმალური სიგრძე 5 მ., წონა 800 კგ-დან 1,5 ტონამდე. რელიქტია, მტკნარი და მარილიანი წყლის ბინადარია. გვხვდება 70-180 მ-ის სიღრმეზე. სქესობრივად მწიფდება 12-25 წლის ასაკში. ტოფობისათვის შედის მდინარეებში, ქვირითს ყრის ფსკერზე. ნაყოფიერება 5 000 000 ქვირითზე მეტია. მტაცებელია, ეწევა პელაგიურ ცხოვრებას, იკვებება თევზებით, კიბოსნაირებით და მოლუსკებით. გავრცელებულია შავი, აზოვის, კასპიისა და ადრიატიკის ზღვებში. შედის მდინარეებში: რიონში, ხობში, ცივში, ენგურში, კოდორში, ბზიფში, სუფსაში, დუნაიში, დონში, ყუბანში, დნესტრში, დნეპრში, ვოლგაში, გვხვდება პალიასტომის ტბაში. მისი სხეულის თითქმის ყველა ნაწილი გამოიყენება. ხორცი და ქვირითი ითვლება მაღალი კვებითი ღირებულების პროდუქტად, ქორდიდან ამზადებენ საკვებ პროდუქტ “ვიაზიკას“, საცურაო ბუშტიდან მზადდება წებო, ტყავს იყენებენ ფეხსაცმელების დასამზადებლად. სარეწაო თევზია, ყველაზე დიდი რაოდენობითაა კასპიის ზღვაში. შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, ბერნის კონვენციის (დაცული ფაუნა) III, CITES II, 1.04.98 წლიდან და CMS-ის II დანართებში. IUCN – კრიტიკულ საფრთხეში მყოფია (CR) (A2 bcd) (ცხრ. 2);

▪ **II. 3. რუსული ზუთხი (Acipenser güldenstaedtii Brandt et Ratzeburg, 1833)**. D 27-48, A 16-35, ზურგის ფარეკლები 7-19, გვერდითი 24-50, მუცლის 7-13, ლაყუჩებზე წა-

მონაზარდები 16-36, ქვედა ტუჩი გაყოფილია. ულვაშები ფოჩების გარეშეა, გვერდებთან შებრტყელებული. როსტრუმი მოკლე და ფართოა. სხეულზე მსხვილ ფარეკლების რიგებს შორის დაფარულია წვრილი ვარსკვლავისებური ფარეკლებით. შავ ზღვაში მისი მაქსიმალური სიგრძე 235 სმ-ია, წონა – 115 კგ. მტკნარი და მარილიანი წყლების ბინადარია. გვხვდება 1 მ. სიღრმეზე. ტოფობს მარტიდან სექტემბრამდე, ყრის 80 000-დან 500 000-მდე ქვირითს. სქესობრივ სიმწიფეს აღწევს 9-16 წლის ასაკიდან. იკვებება მოლუსკებით, კიბოსნაირებით და ჭიებით. გავრცელებულია შავი, აზოვის, კასპიის და ადრიატიკის ზღვებში. ტოფობისათვის შედის ამ ზღვების ყველა მთავარ მდინარეში: რიონში, ხობში, ოქუმში, ჭოროხში, კოდორში, ბზიფში, დონში, დუნაიში, დნესტრში, ბუგში, იშვიათად დნეპრში. ხშირია რუმინეთისა და ბულგარეთის შავი ზღვის სანაპიროებთან. სისტემატიკური მონაცემებით რუსულ ზუთხთან ახლოს დგანან სამხრეთ კასპიური – *A. Persicus*, შავი ზღვის, კავკასიური – *A. Colchicus* და აზოვის ზღვის – *A. tanaica* ზუთხები. მეცნიერები ამ სახეობებს მოიხსენიებდნენ, როგორც რუსული ზუთხის ქვესახეობებს, ხოლო ჩვენი დაკვირვებებისა და შესწავლის საფუძველზე (1969-2017 წწ) ვასკვნით, რომ ისინი დამოუკიდებელი სახეობებია. რუსული ზუთხი სარეწაო თევზია, რელიქტია. შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, IUCN – კრიტიკულ საფრთხეში მყოფია (CR) (A2 cde). მისი ხორცი და ქვირითი გამოირჩევა მაღალი კვებითი ღირებულებით (ცხრ. 3);

▪ **II. 4. კოლხური ზუთხი (*Acipenser colchicus* V. Marti).** D 25-46, A 16-36, ზურგის ფარფლი 7-20, გვერდითი 24-43, მუცლის 7-12, ლაყურების წანაზარდები 16-23, ქვედა ტუჩი გაყოფილი, ულვაშები ფოჩების გარეშეა, როსტრუმი მოგრძოა, ფართო და მომრგვალებული. სხეული სხვა ზუთხისნაირებისაგან განსხვავებით უფრო მსხვილი ფარეკლებითაა დაფარული. მაქსიმალური სიგრძე 175 სმ, წონა 100 კგ-მდე. მტკნარი და მარილიანი წყლის ბინადარია. ქვირითს ყრის მარტიდან ივლისამდე ჩქარ დინებაში მდინარის ქვაქვიშიან ფსკერზე. სქესობრივ სიმწიფეს აღწევს 5-8 წლის ასაკში. ტოფობაში მონაწილეობას იღებენ 8-დან 24 წლამდე ინდივიდები, ნაყოფიერება 250 000 – 260 000 ქვირითია. იკვებება თევზებით და კიბოსნაირებით, ასევე ქირონომიდებითა და ოლიგოქეტებით. გავრცელებულია შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში, აზოვის ზღვაში, თურქეთის რუმინეთის და ბულგარეთის სანაპირო ზოლში. მდინარეებში: რიონში, ცხენისწყალში, ენგურში, სუფსაში, ოქუმში, ერისწყალში, ხობში და ჭოროხში. ასევე, დონში, ყუბანში, დნეპრში და დუნაიში. სარეწაო თევზია, მისი ხორცი და ქვირითი შეფასებულია მაღალი კვებითი ღირებულებით. რელიქტია, შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში. მიჩნეულია კრიტიკულ საფრთხეში მყოფად და მოწყვლად სახეობად ევროპაში. თუმცა, დღეისათვის არ არის შეტანილი არც ერთ საერთაშორისო კონვენციის დანართში. IUCN არ არის შეფასებული (NE) (ცხრ. 4);

▪ **II. 5. სპარსული ზუთხი (*Acipenser persicus* Borodin, 1897).** D 24-47, A 16-35, ზურგის ფარფლი 7-19, გვერდითი 25-46, მუცლის 7-13, ლაყურებზე წანაზარდები 16-35, ქვედა ტუჩი გაყოფილი აქვს, ულვაშები ფოჩების გარეშეა. მათი განლაგება რუსული ზუთხის მსგავსია. სხეული დაფარულია მსხვილი და წვრილი ვარსკვლავისებური ფარეკლებით. სხვა ზუთხებისაგან განსხვავდება, უფრო მუქი შეფერილობისაა. მაქსიმალური სიგრძე 176 სმ, წონა 70 კგ-მდე. მტკნარი და მარილიანი წყლების ბინადარია. ტოფობს აპრილიდან სექტემბრამდე ჩქარი დინების ქვა-ქვიშიან ადგილებში. ნაყოფიერება 210 000-დან 250 000-მდე ქვირითია. იკვებება მოლუსკებით, თევზების ლიფსიტებით და ბენტოსით. გავრცელებულია შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში და კასპიის ზღვის აუზში. მდინარეებში: ენგურში, რიონში, სუფსაში და ხობ-

ში. კოლხური ზუთხის მსგავსად გამოირჩევა მაღალი კვებითი ღირებულებით. სარეწაო მნიშვნელობის თევზია, რელიქტია, შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, CITEC - ის დანართში 1.04.1998 - დან, CMS - ის II დანართში. IUCN – კრიტიკულ საფრთხეშია (CR) (A2cde) (ცხრ. 5);

▪ **II. 6. ფორეჯი, ჯარღალა, შიპი (*Acipenser nudiventris Lovetsky, 1828*). D 45-57, A 23-27, ზურგის ფარეკლები 11-17, გვერდითი 55-72, მუცლის 12-16, ლაყურებზე წამონაზარდები 24-22, ქვედა ტუჩი მთლიანი აქვს, უღვაშები ფოჩიანია, პირველი ზურგის ფარეკალი მაღალი და დიდი აქვს. სხეულზე ფარეკლების რიგებს შორის არ აქვს ძვლოვანი ფირფიტები. მაქსიმალური სიგრძე 2 მ აღწევს, წონა 68 კგ. მტკნარი და ზღვის წყლის ბინადარია, გვხვდება 60 მ სიღრმეზე, მწიფდება 9-14 წლის ასაკიდან, ტოფობს აპრილ-ივლისამდე. ნაყოფიერება მერყეობს 200 000-დან 1 მილიონ ქვირითამდე. გავრცელებულია შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში. საქართველოში გვხვდება მდ. რიონში და პალიასტომის ტბაში. ევროპის წყლებში, აზოვის, კასპიის და არალის ზღვებში შემორჩენილია ერთეულების სახით. იკვებება მწერების მატლებით, წვრილი კიბოსნაირებით. ზამთარში თითქმის არ იკვებება. სარეწაო თევზია, რელიქტია, შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში. CITES-ის II დანართში 1.04.1998 წ-დან და CMC-ის II დანართში. IUCN – კრიტიკულ საფრთხეში მყოფია (CR) (A2cde) (ცხრ. 6);**

▪ **II. 7. ტარღანა (*Acipenser stellatus Pallas, 1771*). D 40-50, A 24-32, ზურგის ფარეკლი 11-14, გვერდითი 30-36, მუცლის 10-12, ლაყურზე წამონაზარდები 24-26, ქვედა ტუჩი შუაში გაყოფილია, როსტრუმი წვრილი, ვიწრო და წაგრძელებულია, უღვაშები პირდაპირი და მოკლეა, ფოჩების გარეშე. სხეული მსხვილ ფარეკლებს შორის დაფარულია ვარსკვლავისებური ღია წვრილი ფარეკლებით. მაქსიმალური სიგრძე 220 სმ. წონა 80 კგ. მტკნარი და მარილიანი წყლების ბინადარია. გვხვდება 10 მ-დან 100 მ-ის სიღრმეზე. ტოფობს აპრილიდან აგვისტომდე. ნაყოფიერება 20 000-დან 360 000 ქვირითია. სქესობრივ სიმწიფეს 5-9 წლის ასაკიდან აღწევს, იკვებება თევზებით, იშვიათად მოლუსკებით. გავრცელებულია შავ, აზოვის და კასპიის ზღვის ჩრდ. ნაწილში, მარმარილოს ზღვაში, იშვიათად ადრიატიკის ზღვაში, ბოსფორის სრუტეში. შავი ზღვიდან შედის მდ. რიონში, ჭოროხში, ენგურში, კოდორში, გუმისთაში, პალიასტომის ტბაში, ასევე მდინარეებში: ყუბანში, დონში, დნეპრში, ბუგში, დნესტრში, დუნაიში. შავი ზღვის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში წარმოდგენილია ტიპური ფორმით: *Acipenser stellatus ponticus Movchan, 1970*, კასპიის ზღვაში – *A. stellatus stellatus Pallas, 1771*, აზოვის ზღვაში ქვესახეობით – *A. stellatus donensis Lovetsky, 1834*. სხვა ზუთხისნაირებთან შედარებით, ტარღანას ქვირითი ზომებით უფრო წვრილია, ამიტომ გამოიყენება დაწურული ხიზილალას დასამზადებლად, ამზადებენ მარცვლოვან ხიზილალასაც. სარეწაო თევზია, რელიქტია, შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში. ბერნის კონვენციის (დაცული ფაუნა) III, CITES-ის 1.04.1998 და CMS II დანართებში. IUSN – კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი (CR) (A2cde) (ცხრ. 7).**

▪ **III ჯგუფს, რომელმაც აითვისა ზღვის არეალი მლაშე წყლების ჩათვლით, უნდა მიეკუთვნებოდეს ფორონჯი – *Acipenser sturio L 1758*, რომელიც ოდესღაც ფლობდა ტოფობის და ნასუქობის უდიდეს არეალს და *Acipenser medirostris Ayres, 1854*, რომელიც გვხვდება წყნარ ოკეანეში:**

▪ **III. 8. ფორონჯი (*Acipenser sturio L, 1758*). D 31-43, A 22-26, ზურგის ფარეკლები 9-13, გვერდითი 24-32, მუცლის 9-12, ლაყურების წამონაზარდები 18-25. ქვედა ტუჩი გაყოფილია, უღვაშები ფოჩების გარეშეა, მოთავსებულია პირსა და როსტრუმის შუა**

ნაწილში. როსტრუმი ოდნავ წაგრძელებული და რომბისებური, ერთმანეთთან მჭიდროდაა განლაგებული. მისი მაქსიმალური სიგრძე 5 მ-მდეა. შავ ზღვაში მამრების სიგრძე 152 სმ-მდეა, მდედრების 215 სმ-მდე. წონა 20-დან 84 კგ-მდე. მტკნარი და მარილიანი წყლის ბინადარია. გვხვდება 4-95 მ სიღრმეზე. სქესობრივ სიმწიფეს აღწევს 7-10 წლის ასაკიდან. მრავლდება მდინარეებში მარტიდან ივნისამდე. ნაყოფიერება აღწევს 120 000-250 000 ქვირითს. მტაცებელია, იკვებება თევზებით. ზუთხისებრთა შორის ფორონჯს განსაკუთრებული ადგილი უკავია. XX საუკუნის ბოლომდე ზუთხისნაირთა შორის ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო და ბინადრობდა ჩრდილოეთ, ხმელთაშუა, ბალტიისა და შავი ზღვის აუზებში, ასევე საფრანგეთის მდ. ჟირონდასა და ესპანეთის მდ. გვადალკვივირში. იგი ატლანტის ოკეანის დასავლეთით, მდ. წმ. ლავრენტისა და ჰუდონის ყურეში ფართოდ იყო გავრცელებული. დღეისათვის თითქმის ყველგან გადაშენებულია ან გადაშენების პირასაა. 1986 წლამდე მდ. რიონში გვხვდებოდა თითქმის ყველა ასაკის ინდივიდი. 1986 წლის შემდეგ, ფორონჯი საქართველოს მდინარეებში აღარ ბინადრობს. გაეროს ეროვნული სააგენტოს მეთევზეებისა და შავი ზღვის მონიტორინგის დეპარტამენტის თანამშრომლების მიერ შავ ზღვაში და მდ. ჭოროხში ფორონჯი რამდენჯერმე იქნა დაჭერილი და ბუნებრივ გარემოში დაბრუნებული. ხოლო, 2017 წლის 16 მაისს, მდ. ჭოროხის შესართავთან, ფორონჯის დაჭერის კიევ ერთი შემთხვევა აღინიშნა. სარეწაო თევზია, რელიქტია, შეტანილია საქართველოს (1982 წ.) და ყოფილი საბჭოთა კავშირის წითელ წიგნსა (1984 წ.) და წითელ ნუსხაში (2011 წ.), ბერნის კონვენციის (დაცული ფაუნა) III, CITES-ის I, 29.07.1983 და CMC-ის II დანართებში. IUCN – კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი (CR) (A2cde, B2ab (iii,v)) (ცხრ. 8).

▪ **9. ქვერინი (*Acipenser ruthilus* Linnaeus, 1758).** D 39-49, A 20-30, ზურგის ფარეკლები 12-16, გვერდითი 58-71, მუცლის 12-18. ლაყურებზე წამონაზარდები 16-25, ქვედა ტუჩი შუაშია გაყოფილი, უღვაშები ფოჩიანია, როსტრუმის სიგრძე 37-49 %-ია თავის სიგრძესთან შედარებით. მაქსიმალური სიგრძე 1 მ-ია. სქესობრივად მწიფდება 3-12 წლიდან. ქვირითობს აპრილიდან ივნისამდე, ნაყოფიერება – 3 900-137 600 ქვირითითა. მდინარის ფორმაა. შავ ზღვაში გვხვდებოდა რუმინეთის სანაპიროებთან. ამჟამად სამხრეთ კავკასიის მდინარეებში არ მოიპოვება. იშვიათია აზოვის ზღვაში. იკვებება ქირონომიდებით, ოლიგოქეტებით და ლიფსიტებით (ცხრ. 9).

▪ **10. ჰიბრიდები: 1. *Acipenser stellatus* Pallas X *Huso huso* L; 2. *Huso huso* L. X *Acipenser stellatus* Pallas.** ზურგის ფარეკლები 13-14, გვერდითი 38-42, მუცლის 9-12. პირი, ტუჩები, უღვაშები და ლაყურშიორისი შუალედი ზოგიერთ ექსპონატს სვიასი, ზოგს კი ტარალანასი აქვს (ცხრ. 10).

ცხრ. 1. გრუნიჩაბცხვირიანნი – *Pseudoscaphirhynchus Kaufmanni*, Kessler, 1877

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
47. 188	მდ. ამუდარია, ჩარძუი	1883	1	ი. პეტრუშევსკი	–
48. 188 b	მდ. ამუდარია	1899	1	–	–
49. 188 a	მდ. ამუდარია, ჩარძუი	1897	1	ა. ლიხარიოვი	ა. ლიხარიოვი
870. 10-56	მდ. ამუდარია	–	1	–	–

921. 188-6	მდ. ამუდარია	1896	6	ა. ლიხაროვი	ნ. ნინუა (1987)
1309.	–	09.1951	2	ი. ჩხიკვიშვილი	ნ. ნინუა (1999)

ცხრ. 2. სვია – *Huso huso L*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვ რელი
30.184	შავი ზღვა	1893	1	კ. ალიხანოვი	–
1288	მდ. რიონის შესართავი, ფოთი	9.06.1985	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1363	მდ. რიონი, ფოთი	20.09.1986	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1364	შავი ზღვა, ფოთი	29.09.2004	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1366	შავი ზღვა, ფოთი	20.03.2004	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1421	შავი ზღვა, ფოთი – ყულევი	29.03.1971	2	გ. გვილავა	ნ. ნინუა (1980)
1435	მდ. რიონი, სოფ. გეგუთის ზუთხსაშენი ქარხანა (ხე- ლოვნური აღწარმოებით მიღებული ლიფსიტები)	20.09.1986	8	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა

ცხრ. 3. რუსული ზუთხი – *Acipenser güldenstaedtii Brandt et Ratzeburg, 1883*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
41.1	როსტოვი, მდ. დონი	1893	1	გ. რადე	ნ. ნინუა (1976)
42.160	როსტოვი, მდ. დონი	01.1893	1	გ. რადე	ნ. ნინუა (1976)
43.186	როსტოვი, მდ. დონი	01.1893	1	გ. რადე	ნ. ნინუა (1976)
44.182c	როსტოვი, მდ. დონი	1893	1	გ. რადე	ნ. ნინუა (1976)
990.30	მდ. მტკვარი	20.04.1915	5	კ. სატუნინი	ნ. ნინუა (1970)
1025	ლენქორანი	1907	ხელოვნური გამრავლების 40 საათიანი ქვირითი	ი. სარანჩუკი	ნ. ნინუა (1978)
1027	ლენქორანი	1907	ხელოვნური გამრავლების 3 დღიანი ქვირითი	ი. სარანჩუკი	ნ. ნინუა (1978)

ცხრ. 4. კოლხური ზუთხი – *Acipenser colchicus V. Marti*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
994.25	შავი ზღვა	25.05.1934	1	ვ.მარტი	ნ. ნინუა (1970)
1137.6-69	შავი ზღვა, ფოთი	30.07.1969	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1209.2-71	მდ. რიონი, ფოთი	5.12.1972	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1211.2-71	მდ. რიონი, ფოთი	5.12.1971	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1212.1-72	მდ. რიონი, ფოთი	4.04.1972	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1213.4-73	მდ. რიონი, ფოთი	14.04.1973	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1328.	ქუთაისი, გეგუთი, ზუთხსაშენი	18.05.1999	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1332.	ქუთაისი, გეგუთი, ზუთხსაშენი	21.09.1999	4	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1333.	ქუთაისი, გეგუთი, ზუთხსაშენი	21.09.1999	43	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1334.	ქუთაისი, გეგუთი, ზუთხსაშენი	21.09.1999	25	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1343.	მდ.რიონი, ფოთი	10.08.2001	12	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1442.	შავი ზღვა, ფოთი -ყულევი	29.03.1971	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1433.	მდ. რიონი, ფოთი	20.03.1986	2	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1462.	შავი ზღვა, ფოთი	15.07.1979	5	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1511.	შავი ზღვა, ანაკლია	13.03.2005	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1525.	შავი ზღვა, ფოთი	25.05.2007	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1541.	შავი ზღვა, ფოთი	25.07.1007	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1546.	მდ. რიონი, ქუთაისი	19.02.2000	4	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1547.	მდ. რიონი, ქუთაისი	27.03.2000	6	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1597.	შავი ზღვა, ფოთი	26.08.1982	2	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1671.	შავი ზღვა, ფოთი	25.06.2006	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1686.	შავი ზღვა, ანაკლია	20.07.2010	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა
1690.	შავი ზღვა	07.2010	1	ექსპედიცია	ნ. ნინუა

ცხრ. 5. სპარსული ზუთხი – *Acipenser persicus Borodin, 1897*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
1509	კასპიის ზღვა, ბაქო	9-13.03.2005	5	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა

ცხრ. 6. ფორეჯი – *Acipenser nudiventris Lovetsky, 1828*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
31. 10-22	თბილისის ბაზარი (ფიტული)	1893	1	ა. ბრანდტი	ა. ბრანდტი
46. 182	შავი ზღვა, როსტოვი (ფიტული)	–	1	ა. ბრანდტი	ნ. ნინუა (1976)
1209.2-71	მდ. რიონი, ფოთი (ხერხემალი)	5.12.1972	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1329.	მდ. რიონი, ფოთი	15.07.1999	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1542.	მდ. რიონი, ფოთი	27.08.2007	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1717.	შავი ზღვა	1890	1	ფ. კავრაისკი	ნ. ნინუა (2015)

ცხრ. 7. ტარადანა – *Acipenser stellatus Pallas, 1771*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
32. 10-22	თბილისის ბაზარი (ფიტული)	1893	1	ა. ბრანტი	ა. ბრანტი
33. 187	თბილისის ბაზარი (ფიტული)	1901	1	–	ნ. ნინუა (1970)
34. 10-37	თბილისის ბაზარი (ფიტული)	1901	1	–	ნ. ნინუა (1978)
35. 8	თბილისის ბაზარი (ფიტული)	1902	1	–	ნ. ნინუა (1978)
36. 185a	შავი ზღვა, ფეოდოსია	01.1893	1	ნ. რეტოვსკი	ნ. ნინუა (1970)
1023.	ლენქორანი	1907	2	ი. სარანჩუკი	ნ. ნინუა (1978)
1024.	ლენქორანი, 2 დღიანი ხელოვნ. აღწ. ლიფსიტები	1907	5	ი. სარანჩუკი	ნ. ნინუა (1978)
1136.6-69	შავი ზღვა, ფოთი-ყულევი	13.06.1969	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1460.	შავი ზღვა, ფოთი	15.07.1979	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1512.	შავი ზღვა, ანაკლია	28.08.2005	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1540.	შავი ზღვა, ფოთი	25.08.2007	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1670.	შავი ზღვა (თავი)	25.06.2006	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1696.	შავი ზღვა, სოხუმი	17.07.1908	1	კ. სატუნინი	ნ. ნინუა (2013)

ცხრ. 8. ფორონჯი – *Acipenser sturio* Linnaeus, 1758

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
45.187	ჩრდილოეთის ზღვა (ფიტული)	1893	1	–	ნ. ნინუა
1135. 6-69	მდ. რიონი, ფოთი	10.06.1969	6	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1181. 1-70	შავი ზღვა, ფოთი	15.09.1970	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1182. 2-71	შავი ზღვა, ფოთი	29.07.1971	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1184. 4-72	შავი ზღვა, ფოთი	25.08.1971	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1196. 1-72	მდ. რიონი, შავი ზღვა, ფოთი	25.03-5.04.1972	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1209. 2-71	მდ. რიონი, ფოთი	5.12.1972	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1210. 2-71	მდ. რიონი, ფოთი	10.04.1971	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1321.	მდ. რიონი, ფოთი	4.05.1975	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1335.	შავი ზღვა, ანაკლია	15.06.1979	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1344.	მდ. რიონი, ფოთი	10.08.1985	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1358.	მდ. რიონი, ფოთი	9.06.1982	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1359.	შავი ზღვა, ფოთი	10.11.1980	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1360.	შავი ზღვა, ფოთი	15.09.1980	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1361.	მდ. რიონი, ფოთი	27.10.1983	4	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1362.	შავი ზღვა, ფოთი	20.03.1986	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1367.	მდ. რიონი, ფოთი	10.04.1986	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1373.	მდ. რიონი, ფოთი	25.05.1972	7	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1421.	შავი ზღვა, ყულევი – ფოთი	29.03.1971	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1434.	შავი ზღვა, ანაკლია	25.03.1986	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1436.	შავი ზღვა, მდ. რიონი	21.05.1986	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1437.	შავი ზღვა, ანაკლია	30.03.1986	3	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1461.	შავი ზღვა, ანაკლია	15.07.1970	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1466.	შავი ზღვა, ფოთი	6.10.1985	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1489.	შავი ზღვა, ფოთი	15.07.1979	5	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1494.	მდ. რიონი, ფოთი	21.07.1985	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1506.	შავი ზღვა, ფოთი	6.10.1979	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1623	შავი ზღვა, ფოთი	25.03.1986	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა

ცხრ. 9. ქვერინი – *Acipenser ruthilus* Linnaeus

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრელი
37. 28	ქ. პრაღა	–	1 ჩონჩხი	–	–
38. 182a	მდ. დონი	01.1893	1	გ. რადე	გ. რადე
39. 182d	მდ. დონი	03.1894	1	ფ. კავრაისკი	ფ. კავრაისკი

40.182	მდ. დონი	03.1894	1	ფ. კავრაისკი	ფ. კავრაისკი
1294.	ასტრახანის თევზსაშენი	20.07.1977	1	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1782.	ქ. მოსკოვის თევზსაშენი	7.07.2006	3	რ. ხითარიშვილი	რ. ხითარიშვილი

ცხრ. 10. ჰიბრიდები:

1. *Acipenser stellatus Pallas X Huso huso L*

2. *Huso huso L X Acipenser stellatus Pallas*

საინვ. №	მოპოვების ადგილი	მოპოვების თარიღი	რაოდ.	მომპოვებელი	განმსაზღვრე ლი
1138. 6-69	ქ. ბათუმი, თევზთა საკვლევ ინსტიტუტის ბაზაში ხელოვნური აღწარმოებით გამოყვანილი	07.1969	7	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა
1578	ქ. ფოთი, თევზთა საკვლევ ინსტიტუტის ბაზაში ხელოვნური აღწარმოებით გამოყვანილი	15.08.1969	2	ნ. ნინუა	ნ. ნინუა

დასკვნა. ამრიგად, ნაშრომში დეტალურადაა განხილული და გაანალიზებული მუზეუმის ზოოლოგიურ ფონდებში არსებული ზუთხისნაირთა (Acipenseridae) 9 სახეობისა და 2 ჰიბრიდის უნიკალური ექსპონატები. მეცნიერთა გარკვეულ ნაწილს მიაჩნია, რომ თევზების ეს რელიქტური სახეობები განწირულნი არიან გადაშენებისათვის. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ზუთხისნაირები გამოირჩევიან სახეობრივი მდგრადობითა და სიცოცხლის ხანგრძლივობით, რაც დასტურდება ჩვენს მიერ ჩატარებული მრავალწლიანი კვლევებით.

ლიტერატურა

1. ნინუა ნ., გუჩმაანიძე ა. საქართველოს ზუთხისნაირნი. საქართველოს ეროვნული მუზეუმი. თბ., 2013.
2. შავერდაშვილი რ. საქართველოს შინაწყალსატევების თევზის მეურნეობის ეკოლოგიურ-ბიოლოგიური საფუძვლები. თბ., საბჭოთა საქართველო, 1986.
3. Державин А. Н. Воспроизводство запасов осетровых рыб. Баку, Изд-во АН Азерб., 1947.
4. Киселевич К. А. Промысловые рыбы Волго-Каспийского района, их привычки и особенности. Астрахань, 1926.
5. Световидов А. Н. Рыбы черного моря. Москва, Изд-во „Наука“, 1964.
6. Нинуа Н. Ш. и др., Материалы по изучению осетровых юго-восточной части Черного моря т. XI, НИРХ Грузии. Батуми, Изд-во „Техника и Шрома“, 1967. стр. 51-66.
7. Magnin E. Determination de L'age et croissance de L'Acipencer sturio L de la Gironde. L'Universite de Lyon, 1959.

Nargiza Ninua, Maia Intskirveli

Sturgeons of Black and Caspian Seas in the zoological collections of Georgian National Museum

Summary

In 1967 in the east part of the Black Sea coast in Poti-Ochamchire area 5 whole, navy Poti-Anaklia- Ochamchire National Park (Nature Reserve) was founded. In 1982 year a sturgeon factory (only one in Georgia) was built in the village of Geguti by the Fish Industry Ministry. The factory was constructed with the own funding of Ministry. In 1983 the factory started working. There reproduction experiments for reproduction of artificial sturgeons have been carried out for years.

In 2000 the sturgeon factory was sold to a private person and thus a factory's perspective was changed. Artificial reproduction of sturgeons has stopped. Nowadays the prerogative of the Nature Protection Ministry is to have a sturgeon building factory under its supervision so that to refresh artificial reproduction of *Acipenseridae*-sturgeons.

The work deals with valuable fishing fish, 9 species of the sturgeons, biomorphological characterization of two hybrids, distribution area, the maturity of the population and time to reproduction, weight, growth periods and biological data.

The Black Sea coastline and sturgeons in it still preserves historical diversity, proved by scientific research carried out in the Georgian seaside. The spread sheet is represented by large rivers in the Black Sea and Caspian Seas in 1893-2007, as well as from the Amudarya and the North Sea expeditions and from the business trips to the Museum funds.